

แนวทางเสริมสร้างศักยภาพวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสระแก้ว ผ่านกระบวนการ

มีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนจักสานและผ้าทอ

**QUIDELINES TO PROMOTE THE POTENTIALS OF COMMUNITY ENTERPRISE IN
SAKAE PROVINCE VIA PROCCES OF COMMUNITY PARTICIPATION : CASE
STUDY OF WICKERWORK AND WOVEN FABRIC COMMUNITY ENTERPRISE**

อัมพวัลย์ วิสวธีรานนท์^{1*} พิศรวัส ภูทอง² มนศักดิ์ มหิงษ์¹

Ampawan Visavateeranont^{1}, Pissaravas Pootong², Manasak Mahing¹*

¹ศูนย์ศึกษาพัฒนาจิตอาสาและกิจการเพื่อสังคม วิทยาลัยโพธิวิชชาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

¹Education Center of Volunteer and Social Enterprise, College of Bodhivijalaya, Srinakharinwirot University.

²สาขาวิชาศิลปะจินตทัศน์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

²Imagine Art, Faculty of Fine Arts, Srinakharinwirot University.

***Corresponding author, e-mail: ampawan@g.swu.ac.th**

Received: May 13, 2019; Revised: July 23, 2019; Accepted: July 30, 2019

บทคัดย่อ

การวิจัยแบบมีส่วนร่วมนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อหาแนวทางเสริมสร้างศักยภาพวิสาหกิจชุมชนจักสานและผ้าทอในจังหวัดสระแก้ว ซึ่งกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการดำเนินงานด้านวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสระแก้ว ตั้งแต่พุทธศักราช 2557-2561 จำนวน 30 คน แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เป็นเครื่องมือในการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางเสริมสร้างศักยภาพวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย 1) จัดกระบวนการการรวมกลุ่มของชุมชน โดยปรับกระบวนการคิดจากการทำงานคนเดียวมาสู่การรวมกลุ่มกัน เพื่อให้มีกำลังพลในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง และหาแนวทางที่เหมาะสมเพื่อเป็นสิ่งที่สนใจให้สมาชิกดำเนินงานต่อเนื่องและสม่ำเสมอ 2) สร้างกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชน โดยการศึกษาดูงานที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีชีวิต โดยฝึกปฏิบัติกับเยาวชนกลุ่มเล็ก ๆ ในชุมชนให้เกิดแรงบันดาลใจในการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและศิลปวัฒนธรรมไทย 3) จัดการวิสาหกิจชุมชนแบบมีส่วนร่วม เป็นเครือข่ายที่มีคณะกรรมการบริหารแบบยืดหยุ่นตามบริบทของชุมชน สร้างอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ทั้งระดับอำเภอและจังหวัด จัดตั้งชมรมจักสาน/การทอผ้าในโรงเรียนระดับอำเภอซึ่งมีทั้งกลุ่มผู้สูงอายุและเยาวชนโดยภาครัฐให้การสนับสนุนและจัดระบบการเงินให้โปร่งใส สมาชิกมีส่วนร่วม/เป็นหุ้นส่วน 4) นำเทคโนโลยีมาใช้ในกระบวนการผลิต/นวัตกรรม เพื่อให้เกิดการรับรองมาตรฐาน โดยเน้นความคิดสร้างสรรค์ผลงานเพื่อเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ สืบสานลวดลายผ้าทอแบบดั้งเดิมและสร้างสรรค์ลายใหม่ สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายในด้านประโยชน์ใช้สอยด้วย และ 5) นำสื่อสังคมออนไลน์มาใช้เพื่อเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน โดยสร้างสื่อผ่านโทรศัพท์มือถือ ที่เป็นเรื่องราวและผลกระทบของผลิตภัณฑ์ที่ทำให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น มีช่องทาง

การจำหน่ายทั้งศูนย์รวมผลิตภัณฑ์ของชุมชนและการขายตรงผ่านสื่อสังคมออนไลน์ อีกทั้งมีการให้บริการหลังการขายหรือข้อเสนอแนะผลิตภัณฑ์ระหว่างการใช้งาน และจัดระบบการชำระเงินหลากหลายช่องทาง

คำสำคัญ: วิสาหกิจชุมชน จักสาน ผ้าทอ สระแก้ว

Abstract

This participation research had the objective to find guidelines to enhance the potentiality of wickerwork and woven fabric community enterprise in Sakaeo Province. The target group was the 30 concerned persons of the management of Sakaeo community enterprises from B.E. 2557-2561 applied by a semi-structured interview as research instrument.

The research study was found out as follows.

Channel to reinforce potentiality of community enterprise consisted of

1) Arranging process of community aggregation by adjusting thought process from single working to collective working group in order to acquire manpower to enable more strength to the group. Moreover, appropriate motivation should be provided continuously and regularly to the member.

2) Creating activity of learning to the community namely observation study trip that is in conformity with the community context and arranging activity of learning to small group of youth in the community in order to inspire carrying forward the local wisdom, Thai art and culture.

3) Applying participation to community enterprise management which is the network that its committee manages in a flexible way according to context of the community, creates identity of products both at district level and provincial level, setting up wickerwork/weaving club in provincial schools comprises of aged and youth members under the support of government sector, and managing transparent financial system with participation and partnership of members.

4) Applying technology onto the production /innovation process in order to obtain product standardization by focusing on creative thinking to increase value added products. This is not only to carry forward traditional design and create new design of product, but it is also to enhance diversified utilities of products.

5) Applying social media and releasing the story and the effect of products that can improve economic of the community via mobile phone in order to increase distribution channel of community products. Moreover, allocation of distribution channel at the Center of community products and direct sale via social media, after sale service or suggestion of product application during using the product, including managing several channels of payment should be provided.

Keywords: Community Enterprise, Wickerwork, Woven Fabric, Sakaeo

บทนำ

จังหวัดสระแก้วถูกประกาศให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ เมื่อปี พ.ศ. 2549 ก่อให้เกิดการพัฒนาพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา ดึงดูดเงินทุนประจำจังหวัดสระแก้ว ชายแดนเบื่องบูรพา ปางมน้ำตกสวย มากด้วยรอย

อารยธรรมโบราณ ย่านการค้าไทย-เขมร ซึ่งประมวล เชี่ยวชาญ เลขาธิการหอการค้าจังหวัดสระแก้ว กล่าวว่า จะดำเนินการกำหนดพื้นที่การก่อสร้างในระยะแรก ส่วนสาธารณูปโภคพื้นฐานได้ดำเนินการก่อสร้างถนนบายพาส และจะเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในปี พ.ศ. 2561 [1] ย่อมแสดงถึงศักยภาพของจังหวัดที่ส่งผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมในอนาคตอันใกล้ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาเศรษฐกิจในยุคประเทศไทย 4.0 ซึ่งสุวิทย์ เหมอินทรีย์ [2] กล่าวถึงการพัฒนาประเทศไทยยุค 4.0 มุ่งเน้นการพัฒนาและใช้เทคโนโลยีที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เน้นการใช้พลังงานทดแทน เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เน้นการนำกลับมาใช้ใหม่ อีกทั้งปรับแนวคิดเรื่อง ลดต้นทุน เป็นการลดความสูญเสียที่เกิดขึ้นทั้งระบบ ส่วนการกระจายรายได้ โอกาส และความมั่งคั่งอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อให้หลุดพ้นจากกับดักของความเหลื่อมล้ำ โดยการสร้างคลัสเตอร์เศรษฐกิจระดับกลุ่มจังหวัด การพัฒนาเศรษฐกิจระดับฐานรากในชุมชน การส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการประกอบธุรกิจ การส่งเสริมและสนับสนุนให้วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเข้มแข็ง และสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก และเน้นการขับเคลื่อนประเทศด้วยนวัตกรรม ปัญญา เทคโนโลยี และความคิดสร้างสรรค์เพื่อแข่งขันได้ในเวทีโลก ซึ่งการพัฒนาประเทศไทย 4.0 ที่กล่าวไว้ข้างต้น แสดงให้เห็นถึงการพัฒนายั่งยืนอยู่ได้ด้วยตนเอง ซึ่งถือเป็นการพัฒนาที่รากแก้วเพื่อให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืน

วิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสระแก้ว มีการรวมกลุ่มส่งเสริมอาชีพเพื่อประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย อาทิ การผลิตพืช ปศุสัตว์ ประมง การแปรรูปอาหาร ผลิตภัณฑ์ผ้าทอ จักสาน ดอกไม้ประดิษฐ์ ของชำร่วย ผลิตภัณฑ์สมุนไพร เครื่องปั้น และเครื่องมือ ซึ่งผลิตภัณฑ์ของจังหวัดสระแก้วที่ขึ้นทะเบียนเป็นผู้ได้รับการรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ชุมชน จังหวัดสระแก้ว ถึงกว่า 204 รายการ [3] อย่างไรก็ตาม จากการรายงานข้อมูลวิสาหกิจชุมชนจังหวัดสระแก้ว เมื่อปี พ.ศ. 2554 สุรีย์พร แสงอรุณ [4] พบปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงาน คือ การขาดงบประมาณเพื่อสนับสนุนการดำเนินงาน ขาดแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน หน่วยงานภาคีขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทภาระหน้าที่ วิสาหกิจชุมชนบางกลุ่ม ไม่ได้มีการรวมกลุ่มกันอย่างแท้จริง โดยประเด็นสำคัญของการขาดงบประมาณเพื่อการสนับสนุนนั้นได้สะท้อนถึงปัญหาของวิสาหกิจชุมชนที่ยังต้องพึ่งพารัฐไม่สามารถพึ่งตนเอง นอกจากนี้จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนในหมู่บ้านของโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขา จ.สระแก้ว ตามพระราชดำริ พบว่า ปัญหาหลักของผลิตภัณฑ์ชุมชนคือ ไม่มีช่องทางในการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ และขอให้หน่วยงานภาครัฐและสถาบันการศึกษาหาช่องทางเพื่อการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ตลอดจนการสนับสนุนและส่งเสริมความรู้เพื่อการประกอบอาชีพทางการเกษตร อีกทั้งวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เช่น การทอผ้า ยังต้องอาศัยเส้นไหมหรือฝ้ายจากพื้นที่อื่น ๆ ที่ไม่ใช่วัตถุดิบของท้องถิ่นเอง ล้วนส่งผลให้เกิดต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้นแล้วซึ่งไม่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาประเทศในปัจจุบันที่เน้นให้เกิดการพัฒนาที่สามารถยืนอยู่ได้ด้วยตนเองเป็นการพัฒนาที่รากแก้ว อย่างไรก็ตาม หากกลุ่มอาชีพที่มีการรวมตัวกันก่อน แล้วค่อยมาจดทะเบียนเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในภายหลัง มักจะเป็นวิสาหกิจที่เข้มแข็งซึ่งมีลักษณะการรวมตัวเพื่อทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง มีอัตลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งหน่วยงานภาครัฐก็ให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง และสมาชิกของกลุ่มก็เห็นประโยชน์ของการรวมกลุ่มซึ่งเป็นพลังผลักดันให้เกิดการบริหารงานที่เข้มแข็ง [5] ดังนั้นหากพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเกิดความเข้มแข็งสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมร่วมสมัย ที่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาประเทศไทย 4.0 ย่อมส่งผลต่อเศรษฐกิจชุมชนฐานรากที่เป็นรากแก้วแล้ว ยังก่อให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนของประเทศในที่สุด

จากปรากฏการณ์ที่กล่าวไว้ข้างต้น จึงเป็นเหตุให้ผู้วิจัยสนใจศึกษา แนวทางเสริมสร้างศักยภาพวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสระแก้ว ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งนอกจากจะส่งผลโดยตรงต่อการจัดการศึกษาในหลักสูตรเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน ธุรกิจเพื่อสังคมของวิทยาลัยโพธิวิชชาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (มศว) และสถาบันการศึกษาอื่น ๆ แล้ว ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน

ในการวางแผนและพัฒนาวิสาหกิจของชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์และมีชีวิต ตลอดจนมีความร่วมสมัยที่ยังคงแสดงถึงวิถีชีวิตของผู้นั้นในจังหวัดสระแก้ว ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 และสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาประเทศไทย 4.0 ที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจที่รากแก้ว เพื่อให้เกิดการพึ่งตนเองของชุมชนที่ส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อหาแนวทางเสริมสร้างศักยภาพวิสาหกิจชุมชนจักสานและผ้าทอในจังหวัดสระแก้ว ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

แนวทางเสริมสร้างศักยภาพวิสาหกิจชุมชนจักสานและผ้าทอในจังหวัดสระแก้ว ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) ซึ่งมีกระบวนการดำเนินการ ดังนี้

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ตามพื้นที่ตั้งของวิสาหกิจชุมชนที่อยู่ในโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขา จ.สระแก้ว ตามพระราชดำริ จำนวน 3 อำเภอ คือ อำเภอวัฒนานคร อำเภอเมือง และอำเภอเขาฉกรรจ์ และเลือกกลุ่ม/วิสาหกิจผลิตภัณฑ์จักสานและทอผ้า ทั้ง 3 อำเภอ โดยกำหนดกลุ่ม/วิสาหกิจในแต่ละอำเภอตามสัดส่วนของการจัดตั้งกลุ่ม/วิสาหกิจที่มีการดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องและเป็นที่รู้จัก/ยอมรับในระดับจังหวัด หรือเป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้รับรองโดยสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสระแก้ว จำนวน 6 แห่ง คือ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าบ้านพรสวรรค์ (อ.เขาฉกรรจ์) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าและจักสานบ้านไทรงาม (อ.เขาฉกรรจ์) วิสาหกิจกลุ่มผ้าทอมือบ้านหนองโกวิท (อ.เขาฉกรรจ์) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผ้าไหมทอมือบ้านใหม่ไทยพัฒนา (อ.วัฒนานคร) วิสาหกิจชุมชนผ้าพิมพ์ลายโคกปีเมือง (อ.เมือง) วิสาหกิจชุมชนบ้านสุขสำราญ (อ.เมือง)

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ มีขั้นตอนการดำเนินการตามลำดับ

1. รวบรวมสภาพการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสระแก้ว และปัญหาที่เกิดขึ้นของวิสาหกิจชุมชนจักสานและผ้าทอในจังหวัดสระแก้ว เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการเสริมสร้างศักยภาพวิสาหกิจชุมชนจักสานและผ้าทอในจังหวัดสระแก้ว ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

2. จัดประชุมแบบมีส่วนร่วมกับกลุ่มเป้าหมาย รวมจำนวน 30 คน ซึ่งแบ่งเป็นกลุ่มย่อย ประกอบด้วยกลุ่มประธานและผู้แทนวิสาหกิจชุมชนทั้ง 6 แห่ง ๆ ละ 2 คน รวมจำนวน 12 คน นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบงานวิสาหกิจชุมชนของอำเภอ และผู้แทนคณะกรรมการวิสาหกิจของอำเภอทั้ง 3 อำเภอที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย รวมจำนวน 6 คน ผู้นำและผู้แทนหมู่บ้านคลองน้ำเขียว จำนวน 12 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างมาเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลตามหัวข้อต่าง ๆ อาทิ กระบวนการรวมกลุ่มของชุมชน กิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชน การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบวนการผลิตสินค้า และเพื่อเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่าย

3. สังเคราะห์และสรุปแนวทางเสริมสร้างศักยภาพของวิสาหกิจของชุมชนจักสานและผ้าทอในจังหวัดสระแก้ว

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเพื่อหาแนวทางเสริมสร้างศักยภาพวิสาหกิจชุมชนจักสานและผ้าทอ ในจังหวัดสระแก้ว มีลักษณะที่กำหนดข้อคำถามไว้ ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไป แนวทางการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในแต่ละพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ทั้งกระบวนการรวมกลุ่มของชุมชน กิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชน เพื่อพัฒนาสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนแบบมีส่วนร่วม การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการกระบวนการผลิต เพื่อให้เกิดนวัตกรรมและการสร้างเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ชุมชน และการนำสื่อสังคมออนไลน์มาใช้ในการเพิ่มช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยที่เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพจากการจัดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนทุกขั้นตอน โดยพิจารณาตามบริบทของชุมชนที่เป็นปรากฏการณ์จากการเข้าพื้นที่ชุมชนที่สังเกตเห็นและใช้แนวคิด/ทฤษฎีประกอบและหนุนเสริมการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงหลักการ โดยนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบการพรรณนาความ

ผลการวิจัย

วิสาหกิจชุมชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของการศึกษา ทั้ง 6 แห่งคือ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าบ้านพรสวรรค์ (อ.เขาฉกรรจ์) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าและจักสานบ้านไทรงาม (อ.เขาฉกรรจ์) วิสาหกิจกลุ่มผ้าทอมือบ้านหนองโกวิท (อ.เขาฉกรรจ์) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผ้าไหมทอมือบ้านใหม่ไทยพัฒนา (อ.วัฒนานคร) วิสาหกิจชุมชนผ้าพิมพ์ลายโคกปี่ฆ้อง (อ.เมือง) วิสาหกิจชุมชนบ้านสุขสำราญ (อ.เมือง) มีลักษณะการดำเนินงานที่ไม่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผลิตภัณฑ์ผ้าทอ ชุมชนยังไม่ได้ดำเนินการผลิตครบวงจร ตั้งแต่การปลูกฝ้าย มักเกิดจากการซื้อเส้นฝ้ายจากพื้นที่อื่นเพื่อนำมาทอให้เป็นผลิตภัณฑ์ของตนเอง สมาชิกมีอายุมาก ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ เลี้ยงหลานอยู่บ้าน และไม่ค่อยมีเวลาพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เกิดความต่อเนื่อง นอกจากนี้ผลิตภัณฑ์ของชุมชนยังไม่มีอัตลักษณ์ของตนเอง ชาวบ้านส่วนใหญ่จัดทำผลิตภัณฑ์จักสานตามที่เป็นแบบหรือลอกแบบกันมา ยังไม่มีตลาดที่บ่งชี้ถึงความเป็นลักษณะเฉพาะของชุมชนตนเอง การบริหารทางการเงินของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยังดำเนินการไม่เป็นไปตามระบบ ขาดการติดตามสมาชิกของกลุ่ม เช่น การกู้เงินเพื่อนำไปพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเดิมที่ยืมเงินไปแล้ว ไม่ชำระเงิน ทำให้สมาชิกกลุ่มคนต่อไป ไม่สามารถกู้เงินเพื่อไปใช้พัฒนาผลิตภัณฑ์ได้ ไม่มีทนายเพื่อสืบทอดการดำเนินงานของชุมชน เนื่องจากเยาวชนรุ่นใหม่ไม่สนใจและขาดความตระหนักในภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งผลให้การสืบทอดภูมิปัญญาเป็นไปอย่างเชื่องช้าหรืออาจเกิดความสูญหายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นไปในที่สุด นอกจากนี้คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง แม้จะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการฯ อย่างเป็นทางการ แต่ไม่ทำหน้าที่ของตนเอง ส่งผลให้ภาระส่วนใหญ่ตกอยู่ที่ประธานกรรมการ ซึ่งทำหน้าที่ในทุกเรื่อง ส่งผลให้ขาดความโปร่งใสในการบริหารงาน ซึ่งจากการประชุมแบบมีส่วนร่วมครั้งนี้ ผลการศึกษาพบว่า แนวทางเสริมสร้างศักยภาพวิสาหกิจชุมชนจักสานและผ้าทอ ในจังหวัดสระแก้วผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน มีดังนี้

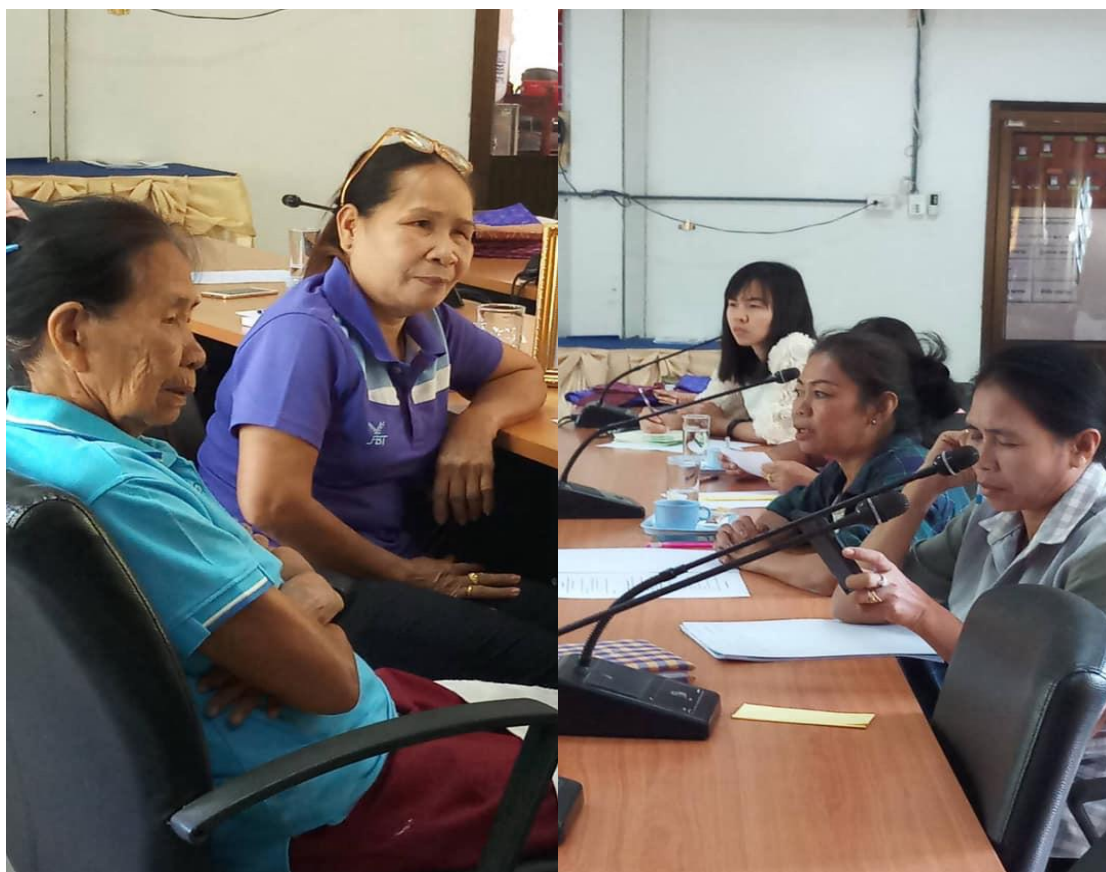
1. จัดกระบวนการการรวมกลุ่มของชุมชน อาศัยแนวคิดตามขั้นตอนเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขององค์การของเลวิน [6] ซึ่งมีขั้นตอนหลักคือ 1) ปรับกระบวนการคิดของบุคคลที่ทำงานคนเดียว ได้คนเดียว มาสู่การรวมกลุ่มกันเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีอำนาจในการต่อรองเพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง โดยอาศัยแกนนำซึ่งเป็นเยาวชนรุ่นใหม่ซึ่งเป็นผู้ประสบความสำเร็จในการทำงานเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนแล้ว ถือเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง ที่จะเป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจให้เกิดการรวมกลุ่มอาชีพต่าง ๆ อีกทั้งผู้นำจะต้องเป็นผู้ให้ข้อมูลหรือนำเสนอข้อมูลที่เป็นประโยชน์และตรงตามความต้องการของสมาชิก เพื่อให้สมาชิกได้เข้าร่วม

กลุ่ม/กิจกรรมเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแนวคิดเดิมจากทำคนเดียวได้คนเดียว มารวมกลุ่มเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มอาชีพให้เกิดความเข้มแข็งยิ่งขึ้น 2) ดำเนินการปรับพฤติกรรมเดิม เมื่อเกิดการรวมกลุ่มแล้ว ย่อมทำให้มีกำลังคนเพื่อพัฒนากลุ่มมากขึ้น ร่วมคิดร่วมดำเนินการ ซึ่งผู้นำกลุ่มต้องแสดงภาวะผู้นำ โดยการกระจายความรับผิดชอบให้กับสมาชิกของกลุ่ม มีการกำหนดบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน มีการกำหนดการประชุมเพื่อให้สมาชิกกลุ่มมาพบปะกันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่าง ๆ เน้นการรับฟังความคิดเห็นของสมาชิก เพื่อหาข้อตกลงร่วมกันและเป็นไปตามความต้องการของสมาชิก ให้เกิดการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ และ 3) การรักษาพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลง ความต่อเนื่องและสม่ำเสมอถือเป็นการดำเนินงานเพื่อให้การพัฒนาอย่างยั่งยืน นั่นคือ หากกลุ่มเกิดการรวมตัวกันแล้วและมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในแนวทางที่เหมาะสม ผู้นำหรือสมาชิกของกลุ่มต้องหาสิ่งจูงใจที่ตอบสนองความต้องการของบุคคลเพื่อเป็นแรงผลักดันให้พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงแล้วเป็นพฤติกรรมใหม่ ไม่กลับไปมีพฤติกรรมแบบเดิม ๆ อีกต่อไป

ภาพที่ 1 การประชุมแบบมีส่วนร่วมระหว่างวิสาหกิจชุมชนจักสานและผ้าทอกับนักวิชาการ

2. กิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชน เมื่อเกิดการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชน จะต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ภายในกลุ่มของตนเอง เกิดการเรียนรู้ ความร่วมมือ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีการแบ่งปันกันให้กลุ่มมีความเข้มแข็งและทำให้กลุ่มเกิดการพึ่งตนเองได้ ดังนั้นการรวมกลุ่มกันจะต้องสร้างกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดเวลา มีการศึกษาเรียนรู้ เกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ โดยการไปศึกษาดูงานจากวิสาหกิจอื่นทั้งภายในและต่างประเทศเพื่อนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับกลุ่มตามอัตลักษณ์ของชุมชน มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีชีวิต โดยการฝึกปฏิบัติการให้แก่เยาวชน ซึ่งในระยะเริ่มต้นอาจจะดมกลุ่มเยาวชนกลุ่มเล็ก ๆ ในชุมชนที่สนใจสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น มาอบรมและสร้างแรงบันดาลใจให้เยาวชนเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมซึ่งนับวันจะมีเยาวชนส่วนน้อยที่ให้ความสนใจ ทั้งนี้อาจส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับการทอผ้าในรูปแบบของชมรมคนรักผ้าทอไว้ในโรงเรียน สำหรับบุคคลภายนอกที่สนใจเข้ามาเรียนรู้ มักเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม อาจจะเป็นการฝึกสานตระกร้า อุปกรณ์เครื่องใช้ที่สามารถนำไปใช้ในครัวเรือนหรือสามารถนำไปใช้ในสำนักงานที่ทำงานได้ หรือการนำผ้าทอมาประดิษฐ์หรือตัดเย็บอย่างง่าย ๆ เป็นเครื่องใช้ภายในครัวเรือนหรือสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ทำให้นักท่องเที่ยวเห็นคุณค่าในตนเองจากการประดิษฐ์วัสดุธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์และลดค่าใช้จ่ายส่วนตัวหรือค่าใช้จ่ายในครัวเรือนได้

ภาพที่ 2 การประชุมแบบมีส่วนร่วมระหว่างวิสาหกิจชุมชนจักสานและผ้าทอกับนักวิชาการ

3. การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนแบบมีส่วนร่วม ควรจัดทำเป็นลักษณะของทีมงานบริหารในรูปแบบของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนการทอผ้า/จักสานโดยการจัดตั้งเป็นคณะกรรมการเครือข่ายการบริหารวิสาหกิจชุมชนที่มีการจัดระบบการบริหารให้ครบวงจรคุณภาพตามหลักการบริหารที่มีความยืดหยุ่นตามบริบทของชุมชน โดยอาจรวมกลุ่มวิสาหกิจการปลูกฝ้าย วิสาหกิจที่เกี่ยวข้องกับการผลิตผ้าทอ วิสาหกิจการแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับผ้าทอ เพื่อสร้างความแข็งแกร่งและยกระดับของวิสาหกิจชุมชนในสระแก้วได้ สร้างอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ชุมชนในแต่ละอำเภอและอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ในระดับจังหวัด เพื่อลดการลอกเลียนแบบและเป็นการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ ส่งเสริมให้เยาวชนสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้า/จักสานโดยการสนับสนุนผู้สูงอายุให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับคนรุ่นใหม่ในลักษณะการตั้งชมรมจักสาน/การทอผ้าในโรงเรียนระดับอำเภอในแต่ละอำเภอซึ่งภาครัฐควรให้การสนับสนุนงบประมาณเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารงานของชมรมเป็นผลให้งานศิลปวัฒนธรรมของชาติคงอยู่ได้และเกิดการพัฒนาให้ยั่งยืน อีกทั้งมีการจัดระบบการบริหารเงินให้เกิดความโปร่งใส ตรวจสอบได้ จัดระบบการเงินให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วม/รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของในการบริหารงานของกลุ่มโดยกำหนดเป็นหุ้นส่วน จัดแบ่งสัดส่วนเงินเพื่อการบริหารงานของกลุ่มไว้จำนวนหนึ่ง โดยคณะกรรมการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนนี้ ควรมีองค์ประกอบของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน เช่น ตัวแทนของภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน เป็นคณะกรรมการฯ ด้วย ซึ่งคณะกรรมการจะเป็นกลุ่มที่วางระบบการบริหารการเงินโดยยึดหลักของความคุ้มค่าและหลักธรรมาภิบาล อีกทั้งมีการแบ่งเงินส่วนหนึ่งเพื่อเป็นเงินสำรองไว้ในยามฉุกเฉิน ทั้งนี้หากจำเป็นต้องนำเงินส่วนนี้มาใช้จะต้องมีการประชุมสมาชิกทุกคนที่เป็นหุ้นส่วนเพื่อให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและยึดหลักฉันทามติในการบริหารเงินในส่วนนี้

ภาพที่ 3 การประชุมแบบมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้านคลองน้ำเขียว

4. การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบวนการผลิตสินค้า (นวัตกรรม) เพื่อให้เกิดการรับรองมาตรฐาน
ด้วยกระบวนการผลิตผ้าทอ/จักสานยังเป็นลักษณะของงานฝีมือที่อาศัยแรงงานคนที่มีความชำนาญ/ต้องเป็นแรงงานฝีมือ ดังนั้นนวัตกรรมที่เกิดขึ้น จึงเป็นนวัตกรรมทางความคิดให้เกิดการสร้างสรรค์ผลงานมากกว่าการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เป็นเครื่องจักรหรือเครื่องมือเพื่อเพิ่มปริมาณการผลิตให้มากขึ้นหรือการผลิตซ้ำ การสืบสานลวดลายผ้าทอแบบดั้งเดิมถือเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในขณะเดียวกันก็สร้างสรรค์ลวดลายผ้าทอ/จักสานใหม่ตามความต้องการของผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ ด้วยการสร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายในด้านประโยชน์การใช้สอย โดยการสร้างสรรค์ผลงานที่เกิดขึ้นนี้ จะต้องมีการจดลิขสิทธิ์ทางปัญญาของผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อป้องกันการลอกเลียนแบบและยังช่วยสร้างมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ชุมชนอีกด้วย ทั้งนี้การเกิดนวัตกรรมทางความคิดย่อมอาศัยเยาวชนรุ่นใหม่ของชุมชนที่ออกไปศึกษาเรียนรู้ในสถาบันศึกษาต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ โดยชุมชนจะต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้เยาวชนกลับมาพัฒนาถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเอง

5. การนำสื่อสังคมออนไลน์มาใช้เพื่อเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน
ด้วยสภาพการณ์พัฒนาประเทศในปัจจุบัน เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ประชาชนทุกเพศทุกวัยควรรู้ และเป็นช่องทางของการสื่อสารที่สำคัญในยุคนี้ตามนโยบายของประเทศไทย 4.0 การซื้อขายสินค้า/ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เข้าสู่สื่อสังคมออนไลน์มากขึ้นเรื่อย ๆ มีการบริการส่งผลิตภัณฑ์ให้ถึงบ้าน/ที่ทำงาน/สถานที่ต่าง ๆ ตามที่ผู้บริโภคต้องการ ดังนั้นวิสาหกิจชุมชนจำเป็นต้องศึกษาการตลาดในยุคดิจิทัล ที่ต้องสร้างสื่อประชาสัมพันธ์ผ่านโทรศัพท์มือถือ ที่แสดงถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์และเป็นจุดเด่นของผลิตภัณฑ์ ทั้งที่มาของวัตถุดิบที่เป็นวัตถุดิบที่เกิดจากท้องถิ่น ใช่วัตถุดิบตามธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน มีกระบวนการผลิตสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ลดการใช้สารเคมี รวมถึงเรื่องราวเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดแก่ชุมชน/ท้องถิ่นที่ส่งเสริมให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้นแล้ว เกิดการพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน เพื่อเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ มีช่องทางการจัดจำหน่ายที่หลากหลาย ทั้งที่ตั้งของศูนย์รวมผลิตภัณฑ์ของชุมชนซึ่งเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือของผลิตภัณฑ์ การขายตรงโดยสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนผ่านสื่อสังคมออนไลน์ มีการให้บริการหลังการขายหรือข้อเสนอแนะผลิตภัณฑ์ระหว่างการใช้งาน เพื่อสร้างความผูกพันที่ดีต่อผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชน ยังเป็นสิ่งที่สนับสนุนให้เกิดการสั่งซื้อผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่องและบอกต่อให้แก่ผู้ต้องการสั่งซื้อผลิตภัณฑ์รายอื่น ๆ ด้วยตลอดจนจัดระบบการชำระเงินให้หลากหลายช่องทาง ผ่านบัตรเครดิต คิวอาร์โค้ด โอนเงินเข้าบัญชีธนาคารไทยและต่างประเทศ

สรุปและอภิปรายผล

ผู้วิจัยสามารถสรุปแนวทางเสริมสร้างศักยภาพวิสาหกิจชุมชนจักสานและผ้าทอในจังหวัดสระแก้ว ที่เกิดจากการประชุมแบบมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งกลุ่ม/วิสาหกิจชุมชน ผู้นำ/ผู้แทนหมู่บ้านคลองน้ำเขียว และนักวิชาการ มีดังนี้ **1) สร้างกระบวนการรวมกลุ่มของชุมชน** โดยอาศัยแกนนำ/ผู้นำซึ่งเป็นผู้ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน มาแลกเปลี่ยนแนวคิดเดิมของสมาชิกจากทำงานคนเดียวมารวมเป็นกลุ่มแล้วทำงานกันเป็นทีม มีการแบ่งภาระความรับผิดชอบตามความชำนาญของสมาชิก ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ลดการแข่งขันกันในกลุ่มอาชีพเดียวกัน โดยเน้นการเกื้อกูลกันเพื่อส่งเสริมให้เกิดวิสาหกิจชุมชนที่พึ่งตนเอง เมื่อการรวมกลุ่มเกิดการพัฒนาจึงเกิดความเข้มแข็ง ถือเป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่พึงประสงค์แล้ว จะต้องมีการรักษาให้เกิดวิสาหกิจชุมชนที่ยั่งยืน โดยหาแนวทางที่เหมาะสมเพื่อเป็นสิ่งที่สนใจที่สนองความต้องการของสมาชิก **2) สร้างกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชน** โดยจัดให้มีการศึกษาดูงานในวิสาหกิจทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบโดยตรง ต้องทำหน้าที่สนับสนุนวิสาหกิจชุมชนจักสานและผ้าทอในจังหวัดสระแก้ว เมื่อเกิดการเรียนรู้แล้วนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับกลุ่มตามอัตลักษณ์ของชุมชน นอกจากนี้ยังต้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะการฝึกปฏิบัติการ โดยวิสาหกิจชุมชนอาจจัดโครงการสร้างสรรค์งานฝีมือเพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้วยังตระหนักถึงคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม และถือเป็นสิ่งประจักษ์ซึ่งมีคุณค่าทางจิตใจ ส่งผลให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีชีวิต **3) กำหนดรูปแบบการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนแบบมีส่วนร่วม** ในลักษณะของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จัดตั้งเป็นคณะกรรมการที่มีระบบการบริหารให้ครบวงจรคุณภาพที่มีความยืดหยุ่นตามบริบทของชุมชน สร้างอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ชุมชนทั้งในระดับอำเภอและระดับจังหวัด ซึ่งเป็นการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ จัดตั้งชมรมจักสาน/การทอผ้าในโรงเรียนระดับอำเภอโดยสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างผู้สูงอายุและคนรุ่นใหม่ รวมทั้งให้ภาครัฐสนับสนุนงบประมาณเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารงานของชมรม และจัดระบบการบริหารเงินให้เกิดความโปร่งใส ตรวจสอบได้ โดยให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วม/รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของในการบริหารงานของกลุ่มโดยกำหนดเป็นหุ้นส่วน ซึ่งการบริหารจัดการให้เกิดความสำเร็จนั้น จะต้องอาศัยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของชุมชนทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนจักสานและผ้าทอ โดยกรมส่งเสริมการเกษตรเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่โดยตรง [7] ในการสนับสนุนการดำเนินการดังกล่าว **4) นำเทคโนโลยีมาใช้ในกระบวนการผลิต/นวัตกรรม เพื่อให้เกิดการรับรองมาตรฐาน** โดยสร้างนวัตกรรมทางความคิดให้เกิดการสร้างสรรค์ผลงานมากกว่าการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เป็นเครื่องจักรหรือเครื่องมือเพื่อเพิ่มปริมาณการผลิตหรือการผลิตซ้ำมากขึ้น เพื่อก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ ตลอดจนสืบสานลวดลายผ้าทอแบบดั้งเดิมและสร้างสรรค์ลวดลายผ้าทอ/จักสานใหม่ตามความต้องการของผู้บริโภค รวมถึงสร้างสรรค์รูปแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายในด้านประโยชน์การใช้สอยด้วย ซึ่งต้องอาศัยหน่วยงานภาครัฐ/องค์กรทางการศึกษา/องค์กรธุรกิจเพื่อสังคม มาสนับสนุนในแนวทางนี้ในรูปแบบของการบริการวิชาการแก่ชุมชน และ **5) นำสื่อสังคมออนไลน์มาใช้เพื่อเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน** โดยสร้างสื่อประชาสัมพันธ์ผ่านโทรศัพท์มือถือ ที่บ่งบอกถึงเรื่องราวตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงผลกระทบของผลิตภัณฑ์ที่เกิดแก่ชุมชน/ท้องถิ่นที่ส่งเสริมให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น ถือเป็นการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ มีช่องทางการจัดจำหน่ายที่หลากหลาย ทั้งมีศูนย์รวมผลิตภัณฑ์ของชุมชนและการขายตรงโดยสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนผ่านสื่อสังคมออนไลน์ อีกทั้งมีการให้บริการหลังการขายหรือข้อเสนอแนะผลิตภัณฑ์ระหว่างการใช้งาน เพื่อสร้างความผูกพันของผู้บริโภค และจัดระบบการชำระเงินให้หลากหลายช่องทางเพื่ออำนวยความสะดวกต่อผู้บริโภค อีกทั้งยังเป็นการดำเนินวิสาหกิจชุมชนที่สอดคล้องกับนโยบายของประเทศไทย

ทั้งนี้ผู้วิจัยสามารถนำประเด็นสำคัญมาอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ ตามลำดับ

วิสาหกิจชุมชนถือเป็นเครื่องมือสำคัญของการพัฒนาชุมชน/ท้องถิ่นทุกมิติทั้งในเชิงสังคมวิทยา มนุษยนิยม และมนุษย์นิเวศวิทยา ตามที่วรุฒิ โรมรัตน์พันธ์ [8] ได้กำหนดไว้ ซึ่งชุมชนจะต้องมีการรวมกลุ่มกัน เป็นเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์กัน มีการกำหนดบทบาท หน้าที่ แสดงความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม ตลอดจนมี วิถีชีวิตที่แสดงอัตลักษณ์ของชุมชน โดยความสัมพันธ์ของสมาชิกเพื่อผลประโยชน์และความอยู่รอดร่วมกันภายใต้ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนนั้นด้วย นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้เกิดเศรษฐกิจของชุมชนที่ชุมชนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมกำหนดผลประโยชน์โดยชุมชน ส่งผลให้ชุมชนมีรายได้ เกิดการกินดีอยู่ดีสามารถพึ่งตนเองได้ และเกิดการ พัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนได้ในที่สุดหากวิสาหกิจชุมชนนั้นมีสมาชิกทุกช่วงชั้นอายุ กล่าวคือ หากสมาชิกที่มีทั้งกลุ่ม ผู้สูงอายุ กลุ่มวัยผู้ใหญ่/ทำงาน และกลุ่มเยาวชน ส่งผลให้เกิดการสานต่อองค์ความรู้ทางภูมิปัญญา การบริหาร จัดการที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชน/บริบทชุมชน นั้นแสดงถึงการส่งต่อทางนวัตกรรมของรุ่นสู่รุ่น อย่างไรก็ดี การรวมตัวกันและจดทะเบียนให้เป็นวิสาหกิจชุมชนจักสานและผ้าทอในจังหวัดสระแก้ว ยังมีลักษณะ วิสาหกิจชุมชนขั้นปฐมภูมิ [9] ที่มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มบุคคล มีการจัดตั้งเป็นองค์การแบบหลวม ๆ มีการให้ ความรู้ และศึกษาข้อมูลเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ในจังหวัดสระแก้วส่วนใหญ่จึงยังไม่สามารถพึ่งตนเอง ต้องอาศัยภาครัฐสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ภาครัฐ ก็มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องในการกำหนดข้อบังคับ กฎระเบียบที่เกี่ยวกับการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ที่สะท้อน ถึงความต้องการพัฒนาด้านเศรษฐกิจชุมชนเพื่อแก้ปัญหาความเป็นอยู่ของชุมชน/ท้องถิ่นที่เป็นฐานรากในการ พัฒนาประเทศและสร้างการยอมรับแก่วิสาหกิจชุมชนอย่างแท้จริง โดยผลักดันและสนับสนุนให้วิสาหกิจชุมชน จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล เพื่อยกระดับความน่าเชื่อถือของการดำเนินงานธุรกิจชุมชน และจำกัดความรับผิดชอบของ ธุรกิจชุมชนตามหุ้นส่วนที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล หากวิสาหกิจชุมชนมีที่ดินและสิ่งก่อสร้างที่เป็นอาคารสถานที่ เพื่อใช้ในการดำเนินงานที่มีอยู่แล้ว เมื่อโอนมาเป็นทรัพย์สินของนิติบุคคลสามารถยกเว้นค่าธรรมเนียม ตามประมวลกฎหมายที่ดินได้ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจ พ.ศ. 2562 [10]

แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพวิสาหกิจชุมชนจักสานและผ้าทอในจังหวัดสระแก้ว ทั้งการจัด กระบวนการรวมกลุ่ม การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ การบริหารจัดการองค์การแบบมีส่วนร่วม การนำเทคโนโลยี/ นวัตกรรมมาใช้ในกระบวนการผลิต และการนำสื่อสังคมออนไลน์มาใช้เพื่อเพิ่มการจัดจำหน่าย กล่าวได้ว่าเป็นการ จัดการองค์การแห่งการเรียนรู้ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะสำคัญของการเป็นวิสาหกิจชุมชนที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ เป็นหัวใจในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน [9] นั่นคือ วิสาหกิจที่มีสมาชิกที่มีความมุ่งมั่นและตั้งใจในการพัฒนา ตนเองตลอดเวลาและเป็นไปอย่างต่อเนื่องที่ส่งผลต่อชุมชน มีกระบวนการเรียนรู้ที่มีระบบคิด เป็นสิ่งที่เกิดจาก ความต้องการของชุมชนเอง หากสมาชิกเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตนเองแล้ว ย่อมนำความรู้ที่ได้รับไป พัฒนาวิสาหกิจตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ เน้นการบริหารจัดการที่เป็นไปตามวงจรคุณภาพที่มีความยืดหยุ่น ตามบริบทของชุมชน มีระบบความรู้ที่แสดงถึงเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ชุมชนตั้งแต่ต้นทางจนกระทั่งถึงปลายทาง ที่เป็นผลกระทบที่เกิดกับชุมชน โดยวิสาหกิจชุมชนได้ถ่ายทอดเรื่องราวเหล่านี้ผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ที่เป็นสังคม ออนไลน์ ส่งผลให้เกิดคุณภาพของวิสาหกิจชุมชนท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่มีความแข่งขันสูงและเปลี่ยนแปลง ตลอดเวลา โดยมีนวัตกรรมและเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเป็นไปตามแนวคิด ของ Marquardt [11] ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบย่อยขององค์การที่มีความสัมพันธ์กันทั้ง 5 ด้าน คือ การเรียนรู้ (Learning) องค์การ (Organization) คน (People) ความรู้ (Knowledge) และเทคโนโลยี (Technology) นอกจากนี้ยังเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม/บริบทของชุมชนในจังหวัดสระแก้ว ซึ่งวัฒนธรรมของชุมชนเป็นผลิตภัณฑ์จักสาน/ผ้าทอที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชนที่ต่างจากชุมชนอื่น ย่อมเป็นสิ่งประจักษ์ชัดที่ถือเป็นการแสดงออกทางวัฒนธรรมในระดับแรก ตามแนวคิดของ Schien [12]

ทั้งนี้ การแสดงอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจที่ต่างกันย่อมเป็นปัจจัยหนึ่งในการเสริมสร้างศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดสระแก้ว ซึ่งสอดคล้องกับกุลชลี พวงเพชร และคณะ [13] ที่พบว่า การสร้างเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านโคกพุทรา ถือเป็นแนวทางการพัฒนาธุรกิจ

ด้านการบริหารจัดการระบบการเงินที่มีหลักธรรมาภิบาล เป็นสิ่งสะท้อนถึงความสำเร็จและความอยู่รอดขององค์กรเพื่อการพึ่งตนเอง และลดความเสี่ยงในการบริหารงาน ซึ่งการบริหารจัดการเงินของวิสาหกิจชุมชนถือเป็นปัญหาสำคัญที่ยังดำเนินการอย่างไม่เป็นระบบ มีปัญหาสภาพคล่องทางการเงินที่ทำให้วิสาหกิจชุมชนหยุดชะงัก จากผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาการดำเนินวิสาหกิจชุมชน พบว่า การบริหารการเงินที่คำนึงถึงมูลค่าทางเศรษฐกิจ และผลกระทบทางสังคมจากการดำเนินวิสาหกิจชุมชน การพัฒนาระบบการจัดทำบัญชีตรวจสอบ ติดตาม และมีผู้ดูแลและทำหน้าที่จัดทำบัญชีโดยตรง [14-16] ส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนมีประสิทธิภาพและเกิดความสำเร็จเพื่อให้วิสาหกิจชุมชนนั้นเกิดการพัฒนายั่งยืน

ด้านหุ้นส่วนเพื่อการบริหารวิสาหกิจชุมชน ที่กำหนดให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งเป็นทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน เป็นคณะกรรมการบริหาร เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการวางระบบการบริหารวิสาหกิจชุมชน ทั้งการบริหารองค์กรอย่างมีกลยุทธ์ กำหนดนโยบายการบริหาร บุคคล การเงิน เครือข่าย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาเกี่ยวกับหุ้นส่วนของวิสาหกิจชุมชน ที่พบว่า หุ้นส่วนทางการบริหารงานกิจการเพื่อสังคมของมหาวิทยาลัยซึ่งมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้ครบวงจรคุณภาพเพื่อให้เกิดความเป็นเจ้าขององค์กรอย่างแท้จริงนั้น ต้องมีบุคคลทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย [17] นอกจากนี้บทบาทหุ้นส่วนการบริหารกิจการเพื่อสังคม ซึ่งเป็นผู้ที่มีผลต่อการดำเนินงาน การกำหนดนโยบาย เป้าหมาย ตลอดจนกระบวนการตัดสินใจองค์กร ประกอบด้วย ชุมชน ตัวแทนของภาครัฐและเอกชน และบุคลากรภายในองค์กรที่เป็นผู้ก่อตั้ง บุคลากรที่สนับสนุน/ผู้ดำเนินงานด้านกิจการเพื่อสังคม [18]

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2560

เอกสารอ้างอิง

- [1] สวาท เกตุงาม. (2559). สระแก้วมั่นใจ เขต ศก.พิเศษเกิดแน่ 2561. สืบค้นจาก <http://www.posttoday.com/biz/aec/news/435387>
- [2] สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2560, มิถุนายน). การพัฒนาประเทศไทย 4.0. ใน *เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ เรื่อง องค์กรต้นแบบด้านการพัฒนายั่งยืนด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- [3] ชุมชนจังหวัดสระแก้ว. (2559). รายชื่อผู้ที่ได้รับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ชุมชน จ.สระแก้ว. สืบค้นจาก <http://tcis.tisi.go.th/public/certificatelist.aspx?province=27&provincename=สระแก้ว>
- [4] สุรีย์พร แสงอรุณ. (2554). รายงานข้อมูลวิสาหกิจชุมชนจังหวัดสระแก้ว (ตัดยอตข้อมูลวันที่ 1 สิงหาคม 2554). สระแก้ว: สำนักงานเกษตรจังหวัดสระแก้ว.
- [5] ราตรี ประสงค์สุข. (2561, 24 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย อัมพวัลย์ วิวัชรานนท์ ที่สำนักงานเกษตรอำเภอวัฒนานคร (บทสัมภาษณ์).

- [6] อัมพวัลย์ วิทธีรานนท์. (2562). จิตวิทยาสังคมและชุมชน. ใน *เอกสารประกอบการสอนรายวิชา กส.205. ปรับปรุงครั้งที่ 1*. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยโพธิวิชชาลัย มศว.
- [7] ราชกิจจานุเบกษา. (2560). *ประกาศคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2560*. สืบค้นจาก <http://www.sceb.doe.go.th/Documents/STC/prakedCE60.PDF>
- [8] วรุณี โรมรัตน์พันธ์. (2554). *ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: ฟิสิกส์เซ็นเตอร์.
- [9] สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. (2562). *วิสาหกิจชุมชนน่ารู้*. สืบค้นจาก <http://www.sceb.doe.go.th/Ssceb2.htm#พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน>
- [10] ราชกิจจานุเบกษา. (2562). *พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562*. สืบค้นจาก http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2562/A/050/T_0032.PDF
- [11] Marquardt, M.J. (2002). *Building the Learning Organization : Mastering the 5 Elements for Corporate Learning*. 2nd ed. Palo Alto, CA: Davies-Black Pub.
- [12] พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต. (2552). *องค์การ และการบริหารจัดการ*. นนทบุรี: ชิงค์ บียอนด์ บั๊คส์.
- [13] กุลชลี พวงเพ็ชร, สมพร พวงเพ็ชร, และโสพิศ คำนวนชัย. (2561, พฤษภาคม-สิงหาคม). แนวทางการพัฒนาด้านการตลาดธุรกิจไข่เค็มใบเตย: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านโนกพุทรา หมู่ที่ 2 ต.ถนนใหญ่ อ.เมือง จ.ลพบุรี. *วารสาร Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*. 11(2), 1440-1454.
- [14] เพชรินทร์ นุชนารถ. (2551). *การวิเคราะห์ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน : กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน ผู้ปลูกผักพื้นบ้านปลอดภัยจากสารพิษ ต.สิงหนาท อ.ลาดบัวหลวง จ.พระนครศรีอยุธยา*. สารนิพนธ์ หลักสูตรเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- [15] วันชัย เลิศฤทธิ์. (2556). *สร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพงานวิสาหกิจชุมชน จ.ชัยนาท*. ใน *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- [16] Bellostas, J. Ana, López-Arceiz, J. Francisco, and Mateos, Lydia. (2016, February). Social Value and Economic Value in Social Enterprises: Value Creation Model of Spanish Sheltered Workshops. *Voluntas*. 27(1). Retrieved from <https://link.springer.com/article/10.1007/s11266-015-9554-6>
- [17] อัมพวัลย์ วิทธีรานนท์, ธัญญา กลมเกลียว, ชีรวรา สุวรรณศักดิ์, วิรชา วิทธีรานนท์, ศรจิตตรา ชูอินทร์, และธนกร ชันทเขตต์. (2561, พฤษภาคม-สิงหาคม). สภาพปัญหาและเงื่อนไขของการจัดการศูนย์พัฒนากิจการเพื่อสังคม วิทยาลัยโพธิวิชชาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. *วารสาร Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*. 11(2), 3361-3372.
- [18] Galvis, Isabel. (2014). *The Role of Stakeholders in the Social Enterprise Creation: An Effectual Approach*. Thesis, M.A. (International business). Turku: Turku school of economics University of Turku.